

Andrzej Perzyński

Symposium Naukowe Sekcji Dogmatycznej Teologów Polskich Łomża, 19 – 21 IX 2005 r.

Łódzkie Studia Teologiczne 15, 269-273

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wego oferuje fundament prawdziwej laickości, ocalającej społeczeństwo w obliczu relatywizmu kulturowego bądź laicyzycznego etatyizmu.

Różne tradycje religijne, jak i koncepcje świeckie są zobowiązane do udzielenia odpowiedzi w obliczu najwyższego i uniwersalnego trybunału rozumu i ludzkiego doświadczenia. Jedynie społeczeństwa, które przyjmą ten punkt widzenia, będą mogły być uważane za prawdziwie laiczne oraz będą w stanie zapewnić swoim obywatelom kontekst kulturowy, bezpieczny wobec integryzmu religijnego i fundamentalizmu laicyzycznego oraz poprawne rozumienie i ocenę wartości różnych tradycji kulturowych i religijnych, w tym – samego chrześcijaństwa.

Tomáš Halík, w pierwszym wykładzie, prezentując tezę, iż „Europa dzisiejsza nie jest ani chrześcijańska, ani niereligijna. Jest w pewnym sensie chrześcijańska i w pewnym sensie religijna. Religią Europy nie jest dzisiaj chrześcijaństwo, a nasze europejskie chrześcijaństwo nie jest już religią” (22), zaprasza nas do trudnego dialogu i wciąga nas w wymagającą skupienia refleksję nad chrześcijaństwem, nad doświadczaniem obecności Boga w codzienności, unikającą pułapki integryzmu religijnego, wolnej od lęku przed fundamentalizmem laicyzycznym.

Witrynie WAM należy pogratulować wydania tak inspirującej pozycji „Tomasza z Pragi”, jak nazwie Tomáša Halíka arcybiskup Józef Życiński w *Słowie wstępnym*, nawiązując tym samym do sposobów określania uczonych i mędrców z wielkiej epoki średniowiecznych i renesansowych uniwersytetów: Uniwersytetu Praskiego i Uniwersytetu Krakowskiego, by wymienić bliskie sobie wtedy (i dzisiaj), zaprzyjaźnione ośrodki naukowe.

ks. Sławomir Szczyrba
Instytut Filozofii UKSW, Warszawa

SYMPOZJUM NAUKOWE SEKCJI DOGMATYCZNEJ TEOLOGÓW POLSKICH

Łomża, 19–21 IX 2005 r.

Sprawozdanie

19–21 września 2005 r. odbyło się w Łomży Ogólnopolskie Sympozjum naukowe Sekcji Dogmatycznej Teologów Polskich. Podobne sympozja w ostatnich latach odbyły się: w sanktuarium Maryjnym w Gietrzwałdzie k. Olsztyna (2002 r.), w Suwałkach (2003 r.), w Lublinie, połączone z innymi Sekcjami (2004 r.). Spotkaniu w Łomży przewodził temat: *Teologia i teologowie XX wieku. Krąg języka niemieckiego*.

W Sympozjum wzięło udział 71 teologów z różnych Wydziałów Teologicznych, Seminarium Duchownych i innych ośrodków akademickich z całej Polski.

Rozpoczęto spotkanie uroczystą mszą świętą w kaplicy seminaryjnej pod przewodnictwem biskupa łomżyńskiego Stanisława Stefanka. Po wspólnej Eucharystii uczestnicy Sympozjum udali się do auli, w której wysłuchali wstępnego referatu pt. *Wprowadzenie do teologii niemieckiego XX wieku*. Referat ten przygotowany przez księży profesorów Tomasza Węclawskiego i Eligiusza Piotrkowskiego, odczytał ks. dr Krzysztof Michalczak z Poznania. W referacie przedstawiono najpierw myśl teologiczną XIX w., aby potem przejść do XX w. Został zaakcentowany impuls Friedricha Schleiermachera w teologii zarówno ewangelickiej, jak i katolickiej XIX w. Ukazano następnie teologię ewangelicką: jej racjonalizm, liberalizm, a także szkołę religioznawczą XIX w., by przejść potem do przedstawienia rozwoju teologii ewangelickiej w pierwszej połowie XX stulecia. W teo-

logii katolickiej w pierwszych dziesięcioleciach XX w., zwrócono szczególną uwagę na obecne w niej kontrowersje, szczególnie na modernizm.

Drugi dzień spotkania rozpoczął się mszą św. pod przewodnictwem biskupa Tadeusza Zawistowskiego, biskupa pomocniczego diecezji łomżyńskiej. Po Eucharystii rozpoczęły się wykłady, które koordynował ks. prof. Wojciech Hanc – kierownik Katedry Ekumenizmu UKSW w Warszawie.

Jako pierwszy miał wystąpić ks. prof. Czesław Bartnik z Lublina i przedstawić sylwetkę oraz nauczanie Romano Guardiniego. Niestety ze względu na zły stan zdrowia nie mógł przybyć na Sympozjum. Zamiast ks. prof. Bartnika wystąpił ks. prof. Buxakowski z Pelplina, który przedstawił postać ks. Franciszka Sawickiego (1877–1952). Był to pelpliński myśliciel wywodzący się z polskiej rodziny. Studiował w Niemczech. Jego doktorat został wydany w Fuldzie. Mimo wielu propozycji nie objął żadnej z katedr uniwersyteckich. Prelegent scharakteryzował ks. Sawickiego w następujący sposób: „Umiał słuchać drugiego myśliciela nawet o zupełnie odmiennych poglądach; miał niezwykły talent wsłuchiwania się nawet, gdy z kimś polemizował; posiadał zdolność empatii; był mistrzem syntezy, zawsze samodzielnej; jego język naukowy nie miał nic z żargonu akademickiego”. Książk Sawicki, jak stwierdził prof. Buxakowski, mówił o „osobowości” nie o „osobie”. Miał nowatorskie podejście do osobowości w rozwoju cywilizacji. Mówił o niej w aspekcie metafizycznym, etycznym i indywidualistycznym. Sawicki już Stary Testament stawiał wyżej od filozofii greckiej i rzymskiej, gdyż znajdował tam prawdziwą transcendencję. Chrystusa natomiast określał jako „najosobliwszą osobowość”. To Jemu cywilizacja zawdzięcza pojęcie personalizmu, który pozwala na wyzwolenie z nacjonalizmu i rasizmu.

Drugim prelegentem był ks. prof. Krzysztof Gózdź z Lublina, który mówił o Oskarze Cullmanie, przedstawiając istotę jego teologii. Według Cullmanna chrześcijaństwo należy rozumieć jako dzieje zbawienia. Najważniejsze jego dzieło to: „Chrystus i czas”, mówiące o chrześcijaństwie jako historii zbawienia. Zbawienie, pisze Cullmann zostało już dokonane i spełnione w Jezusie Chrystusie, ale nie spełnione jeszcze, gdy chodzi o każdego pojedynczego człowieka. Cullmann twierdzi, iż nie ma przeciwstawienia między Judeo-chrześcijaństwem a helleno- czy pogano-chrześcijaństwem, gdyż cała historia jest historią zbawienia. Nie przeciwstawia on też Jezusa historii Chrystusowi wiary głoszonemu przez Kościół. Chrystus, ponieważ jest obiektywnym centrum dziania się historii zbawienia, jest normą tej historii. W Jezusie Chrystusie czas już jest (*schon*) wiecznością, ale jeszcze nie jest (*und noch nicht*) poza czasem zbawienia. Cullmann – według Prelegenta – przeczuł korzyści prac teologicznych jako nauki historycznej a nie tylko spekulatywnej. Zagadnienia teologiczne w formie historyczbawczej były dotychczas nie do pomyślenia. Obowiązywała bowiem metoda scholastyczna i neoscholastyczna, spekulatywna, która oderwana była od konkretnej historii człowieka. Kościół, mający świadomość znaków czasu, odczytuje je w świetle Biblii i widzi w historii zbawienia liturgizację dziejów świeckich. Chrześcijaństwo jest ciągłym sprawowaniem liturgii Boga, a historia zbawienia pozwala uwolnić chrześcijaństwo od kultur przemijających (hebrajskiej czy greckiej) i inkulturuje chrześcijaństwo w inne kultury, stwierdził prof. Gózdź.

Następnie wystąpił ks. dr Norbert Podhorecki z Przemyśla, przedstawiając sylwetkę i nauczanie kard. Waltera Kaspera – przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Wspierania Jedności Chryścjan. Całe nauczanie tego Teologa charakteryzuje wierność nauce Kościoła i otwartość na dialog ze współczesnym światem. Prelegent ze względu na krótki czas ograniczył się do przedstawienia jednego tylko tematu z nauczania Kaspera, a mianowicie jego rozumienia dogmatu. Dogmat – według Kaspera – jest ludzką wypowiedzią na temat jednego objawienia Boga na wszystkie czasy. Objawienie jest jedno, ale ubrane w określoną formę wypowiedzi, która tak jak każda ludzka wypowiedź ulega historycznym wpływom i jest weryfikowana przez historię. Samoobjawienie Boga osiągnęło swój szczyt w Jezusie Chrystusie. To objawienie zostało spisane na kartach Pisma Świętego i wyrażone później w dogmatach. Jednak tak, jak każde ludzkie sformułowanie, tak i dogmat powinien być interpretowany, ponieważ Boża rzeczywistość nie może być zamknięta w ludzkich pojęciach i adekwatnie przez te pojęcia, wyrażona. Są to bowiem zawsze wyrażenia prowizoryczne. Dogmaty są – według Kaspera – „stacjami w drodze, ale jeszcze nie celem drogi”, podkreślał Prelegent.

Jako czwarty wystąpił ze swoim referatem ks. dr hab. Marek Pyc z Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu, przedstawiając H.U. von Balthasara. Ksiądz Pyc stwierdził, iż nie można zrozumieć teologii Balthasara w oderwaniu od historii jego powołania. Czuł się on bowiem powołany do bycia teologiem, a odczuł to powołanie jako student germanistyki. W tamtych kręgach studiowanie teologii uważano za nieszczęście. Prelegent przedstawił niektóre fundamenty metodologiczne teologii Balthasara, który podkreślał pierwszeństwo obiektywnego wymiaru tajemnicy Słowa Bożego przed subiektywnym jego rozumieniem. Liczy się nie tyle decyzja własnego „ja”, ile fakt bycia powołanym przez Boga. Tkwią tutaj korzenie teologii posłuszeństwa Teologa z Bazylei – stwierdził Prelegent. Pismo Święte w jego teologii jest odczytywane w nurcie żywej wiary i Tradycji Kościoła. Jest w tej teologii obecny żywy język biblijny i patrystyczny. Balthasar stosuje analogię jako element gwarantujący ochronę transcendencji Boga. Nie jest to jednak, według niego, absolutna transcendencja, ponieważ dzięki Wcieleniu Bóg nie pozostaje już całkowicie Transcendentnym. Balthasar kładzie silny akcent na nurt odgórny w swojej teologii. Bliska jest mu myśl Janowa, obecna głównie w Prologu: „A Słowo stało się ciałem [...]” (J 1, 14). Nie jest to jednak tylko teologia odgórna, lecz także teologia oddolna oparta na historycznej egzystencji Jezusa. Jedynie w Nim, w Jezusie Chrystusie Trójca staje się dla człowieka dostępna.

Zamiast arcybiskupa Alfonsa Nossola wystąpił ks. prof. Jerzy Szymik, który w jego imieniu przedstawił teologię Karla Bartna. Profesor Szymik najpierw przedstawił sylwetkę samego arcybiskupa Nossola, ukazując głównie formację jego myśli teologicznej, a następnie opierając się na jego referacie ukazał streszczenie teologii K. Bartna. W tej teologii najważniejsze jest *Deus dixit*. Fundamentem całej wiedzy o Bogu jest wiedza dana przez samego Boga. Nie można „stawiać reflektorów na ziemi i oświecać nimi nieba”. W teologii tej podkreślany jest chrystocentryzm ocierający się o chrystologizm. Jest to teologia *Emanuela* – Boga z nami. Na pytanie: kim jest Bóg, chrześcijanin nie może odpowiedzieć bez uwzględnienia historycznego istnienia Chrystusa. Bóg chrześcijan jest „Bogiem z nami”. Nie można, więc mówić o Bogu w oderwaniu od człowieka ani też mówić o człowieku w oderwaniu od Boga. Jest to próba szkicu teantropologii obecna w teologii K. Bartna.

Następnym prelegentem był ks. dr Sławomir Śledziewski, który mówił o Gerhardzie L. Müllerze, który uprawia, podkreślał Prelegent, swego rodzaju teologię relacyjną. Twierdzi, iż wszystkie dziedziny teologii nie tylko chrystologia nacechowane są relacją Jezusa do Ojca. Według tego Teologa chrystologia jest punktem zwrotnym w całej dogmatyce chrześcijańskiej. Chrystologia nie jest tylko traktatem teologicznym obok innych, ale jest przede wszystkim spotkaniem Boga z człowiekiem. Główne tematy obecne w teologii Müllera to: Bóg, człowiek, osoba, wolność. Zajmuje się on także sakramentem święceń i nie unika odpowiedzi na trudne pytanie o kapłaństwo kobiet. Stwierdza zdecydowanie, iż kapłaństwo, to nie zawód czy urząd, ale reprezentacja Jezusa Chrystusa – Oblubieńca. Taka reprezentacja jest niemożliwa, jeżeli chodzi o kobietę. Brak jest tu – według Müllera – tego, co podstawowe, brak jest istoty sakramentu.

Po tym wykładzie uczestnicy udali się na obiad, a następnie zwiedzili najważniejsze obiekty w Łomży, min. katedrę i kościół Ojców Kapucynów.

Po powrocie ok. godz. 15⁰⁰ wznowiono wykłady, które koordynował ks. dr hab. Włodzimierz Wołyniec – prodziekan PWT we Wrocławiu. Jako pierwszy wystąpił ks. prof. Bogdan Ferdek z PWT we Wrocławiu, który mówił na temat Horsta Bürkle. Prelegent powiedział min., iż H. Bürkle jest teologiem misji Kościoła, który idąc za Ojcami w innych religiach stara się znaleźć *semina Verba* – ziarna Słowa. Podkreśla on misyjny charakter Kościoła i rozumie misję jako przekraczanie granic – również granic kultury. Wszelkie granice są – według niego – skutkiem grzechu (wieża Babel). Wieża Babel Bürkle przeciwstawia Pięćdziesiątnicę. Chrześcijaństwo, stwierdza Teolog, nie jest jedną z religii, ale wszystkie religie znajdują swoje spełnienie w Jezusie Chrystusie. Dialog międzyreligijny służy przekraczaniu wszelkich granic. Teolog podaje przykład św. Pawła dialogującego z Ateńczykami. Prelegent stwierdził na koniec swojego referatu, iż Bürkle proponując uprawianie misjologii w ramach eklezjologii uprzedza to, co Jan Paweł II zawarł w Encyklice *Redemptoris missio*.

Następnie wystąpiła dr Elżbieta Adamiak z WT UAM w Poznaniu, która ukazała postać i nauczanie jednej z przedstawicielek teologii ewangelickiej – Dorothei Sölle. Wiara tej myślicielki narodziła się na skutek tragedii II wojny światowej. Pytała ona w swojej refleksji teologicznej o to, czy ofiara Chrystusa nie została zmarnowana przez człowieka. Czy Chrystus nie umarł na darmo? Sölle krytykowała także pozorną obiektywność stwierdzeń teologicznych. Polemizowała głównie z R. Bultmannem szczególnie, gdy chodzi o aspekt demitologizacji.

Następnie wystąpił ks. prof. Roman Karwacki z UKSW w Warszawie, przedstawiając sylwetkę i punkt ciężkości badań teologicznych kardynała Leo Scheffczyka, który zajmował się przede wszystkim epokami oświecenia i romantyzmu, co pomogło mu, według Karwackiego, w stawieniu czoła nowemu oświeceniowi posoborowemu. Punkt ciężkości badań teologicznych Scheffczyka to systematyczne przedstawianie prawdy wiary i obrona tej prawdy. Podkreśla on przy tym znaczenie dwojga „oczu”: historycznego i filozoficznego. Jego najbardziej rozpowszechnione dzieło to „Mariologiczna trylogia”.

Następnie głos zabrał dr Marek Chojnacki z Akademii Podlaskiej. Przedstawił on myśl teologiczną Karla Rahnera. Swój wykład Prelegent zatytułował nowatorsko, jak sam zaznaczył: „Zachęta do rekonstrukcji *Summae theologiae Rahnerianae*”. W teologii K. Rahnera łaska zajmuje pierwsze miejsce zarówno chronologicznie, jak i rzeczowo. W traktacie *De gratia* Teolog stwierdza, iż „dary łaski miały działać sprawczo na naturę ludzką”. Wobec faktu Wcielenia trudno jest już jednak rozważać czystą naturę ludzką. Chojnacki sprzeciwił się niektórym teologom, twierdzącym, że Rahner „rozmył teologię językiem filozoficznym”. Prelegent stwierdził natomiast, że ten Teolog raczej „ukrzyżował język filozoficzny”.

Ostatni wystąpił ks. prof. Lucjan Balter z UKSW w Warszawie, przedstawiając Karla Lehmana. Balter zadał sobie dwa pytania: Dlaczego Lehman? i drugie pytanie: Czy K. Lehman jest jeszcze dogmatykiem? Doceniając kardynała Lehmana jako przewodniczącego Konferencji Episkopatu Niemiec, ks. prof. Balter skrytykował go natomiast jako teologa, twierdząc, iż od 1983 r., kiedy został on wybrany na to stanowisko, przestał myśleć teologicznie i niewiele do teologii dogmatycznej wniósł. Prelegent podkreślił ponadto, iż doktorat *honoris causa* został nadany niemieckiemu Teologowi przez ówczesną ATK w 1997 r. na wniosek Wydziału Nauk Społecznych a nie Teologicznych, ponieważ w twórczości Lehmana, według Baltera, więcej jest nauki moralnej i społecznej niż teologicznej.

Nastąpiła krótka dyskusja, w której biskup Jacek Jezierski bronił dorobku Lehmana, mówiąc, iż pisze on w wielu poczytnych czasopismach niemieckich, docierając z prawdami wiary nie tylko do katolików, ale także do chrześcijan innych wyznań, a nawet do przedstawicieli innych religii..

Trzeciego dnia Sympozjum, 21 września, wygłoszono ostatni wykład, który dotyczył twórczości Josepha Ratzingera. Prelegent, którym był ks. prof. Andrzej Czaja z Lublina, zrezygnował z przedstawienia biografii bawarskiego Teologa, by móc więcej powiedzieć na temat samej jego teologii. Profesor Czaja podkreślił duży wpływ św. Bonawentury na rozumienie i uprawianie teologii przez Ratzingera. Prelegent określił ten sposób jako krytyczny, lecz pełen wiary. Wśród wielu punktów zaczerpniętych z teologii bawarskiego Teologa na uwagę zasługuje pojęcie Objawienia. Ratzinger twierdzi, iż „objawienie nie jest martwym meteorytem, który spadł na ziemię”. Jest ono żywe i ostatniego słowa o Objawieniu nie można przyznać metodzie historyczno-krytycznej, lecz żywemu organizmowi, tzn. Kościołowi. Profesor Czaja wspominał także o zagrożeniach w teologii, na które wskazuje Ratzinger. Są to, m.in. pokusa zredukowania teologii do nowinek chrześcijańskich, czy też ukazywanie Chrystusa tylko jako wzoru moralności; jest także kryzys związany z teologią wyzwolenia; relatywizm w interpretacji Soboru Watykańskiego II. Ratzinger zarówno teologię, jak i każdą służbę w Kościele postrzega jako służbę prawdzie. Trzeba być na służbie prawdzie, iść za prawdą, jest ona bowiem darem do pokornego przyjęcia.

Następnie odbyło się posiedzenie Sekcji Dogmatycznej Prezbiterów Polskich, podczas którego dotychczasowy sekretarz dr Katarzyna Parzych z Olsztyna przedstawiła sprawozdanie z działalności Zarządu Sekcji przez ostatnie 5 lat. Został także wybrany nowy Zarząd, w którego skład weszli:

ks. prof. Krzysztof Góźdz z Lublina – prezes, ks. dr hab. Włodzimierz Wołyniec z Wrocławia – zastępca prezesa, prof. Karol Klauza z Lublina – sekretarz i skarbnik; oraz ks. prof. Bogdan Ferdek z Wrocławia i ks. prof. Krzysztof Guzowski z Lublina – członkowie zarządu.

Po krótkiej przerwie odprawiona została wspólna Eucharystia pod przewodnictwem dotychczasowego prezesa Sekcji biskupa dra Jacka Jezierskiego z Olsztyna. Swoją refleksją w czasie mszy św. podzielił się o. dr Salezy Bogdan Brzuszek z Krakowa, który mówił o osobie i wkładzie w polską teologię sługi Bożego ks. prof. Wincentego Granata. Po mszy św. a następnie obiedzie, zakończono sympozjum.

ks. Andrzej Perzyński

ROLA RODZINY W WYCHOWANIU DO TRZEŹWOŚCI

Sprawozdanie z VII Sympozjum Krucjaty Wyzwolenia Człowieka

W sobotę, 7 października 2006 r., odbyło się w Łodzi VII Sympozjum Krucjaty Wyzwolenia Człowieka pt. „Rola rodziny w wychowaniu do trzeźwości”. Uczestnicy sympozjum byli gośczeni przez ojców dominikanów, na zaproszenie o. Tomasza Alexiewicza OP, założyciela Fundacji Przeciwdziałania Uzależnieniom „Dominik”, od wielu lat zaangażowanego w Krucjatę Wyzwolenia Człowieka. Spotkanie rozpoczęła msza święta pod jego przewodnictwem.

Doktor Robert Porzak (Instytut Psychologii UMCS) w swoim wykładzie „Więź z rodzicami jako podstawowy czynnik profilaktyczny” zaprezentował wyniki badań, dotyczących zachowań dysfunkcyjnych. Więź z rodzicami – jeżeli ich postawa ma charakter profilaktyczny – a także intensywność udziału w życiu religijnym deklarowana przez badaną młodzież są istotnie powiązane z odpornością na zachowania dysfunkcjonalne.

Redaktor Tomasz Talaga (Radio Niepokalanów, „Domowy Kościół”) podjął temat „Przekaz norm i postaw w obyczajowości rodzinnej”. W swoim wystąpieniu ukazał znaczenie ojca w przekazywaniu dzieciom wartości i norm. Podkreślił, że jeśli ojciec rodziny dba o wspólne świętowanie, o wspólne modlitwy, o wspólne chodzenie do kościoła czy branie udziału w uroczystościach narodowych – wtedy dzieci zyskują bardzo ważny czynnik chroniący przed zachowaniami ryzykownymi. *Ksiądz dr Piotr Kulbacki* (Instytut Formacji Pastoralno-Liturgicznej KUL) w wykładzie „Rola wychowania religijnego w profilaktyce” odniósł się do rozpoznanych w badaniach empirycznych najskuteczniejszych strategii w profilaktyce i wykazał, iż formacja chrześcijańska stanowi najlepszy model wychowania do wolności. *Doktor Urszula Dudziak* (Instytut Nauk o Rodzinie KUL), która nie mogła przybyć osobiście, przesłała uczestnikom swoje wystąpienie pt. „Dobrowolna abstynencja rodziców podejmowana ze względu na wychowanie dzieci”. Kolejny referat wygłosił *O. Jan Karczewski OFMCap* (Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości w Zakrocymiu), który podjął temat „Rodzina z problemem alkoholowym środowiskiem wychowania do trzeźwości”. Uczynił to na przykładzie wspólnoty rodzin, których członkowie są uczestnikami ruchu AA.

Podczas przerw w wykładach pogodnie śpiewy prowadziła grupa młodzieży w strojach góralskich, która dotarła na Sympozjum z *ks. Władysławem Zązlem*. Proboszcz z Kamesznicy, również występujący w stroju ludowym, w wykładzie „Wesele bezalkoholowe rodziców jako czynnik wspierający profilaktykę”, żywo poprowadzonym gwarą góralską, powiedział: „Przywiozłem ich ze sobą, by nikt nie mówił, że na Sympozjum coś nie gra”. Podzielił się również świadectwem ze swoich doświadczeń propagowania wesel bezalkoholowych i wpływu tychże na młode pokolenie.

Podharc mistrz mgr Paulina Podogrocka (Komenda Chorągwi Łódzkiej ZHR), prezentując zagadnienie „Wychowanie abstynenckie w grupie rówieśniczej (w tradycji harcerek)”, odwołała się